

ANMELDELSER

JON DAG RASMUSSEN: Ældre på samfundets underflade. Frederiksberg: Frydenlund Academic 2019. 199 sider. ISBN 978-87-7216-101-3. Pris: 299 kr.

I storbyen findes ældre mennesker, som om morgenen forlader deres små lejligheder og dagen igennem bevæger sig upåagtede og oversete mellem genbrugsbutikker, værtshuse, offentlige kantiner, væresteder, varместuer, kirker, parker, gadehjørner og kiosker. Mange af dem lever i økonomisk og social fattigdom, og deres liv er ofte præget af alkohol- og stofafhængighed, af psykisk sårbarhed og af sociale vanskeligheder. Det er de mennesker – især ældre mænd – og det sociale liv, som udspiller sig mellem dem, der er omdrejningspunktet for Jon Dag Rasmussens fremragende bog.

Bogen er baseret på fire års etnografisk feltarbejde, hvor forfatteren har skabt et rigt empirisk materiale. I sin analyse og fremskrivning af de ældre og deres hverdagsliv styrer han uden om de overskuelige kategorier, mærkater og kasser, der oftest bruges om de mennesker, der lever på kanten af samfundet. I stedet udfoldes med hjælp fra teoretikere som Walter Benjamin, Donna Haraway og Tim Ingold og skønlitterære forfattere som Thomas Espedal en analyse af de ældres egen sociale verden; en analyse, som er beundringsværdig opmærksomhed på alt det, som ikke er umiddelbart synligt – på socialitetens særegne logikker og kompleksitet og på de forunderlige forbindelser, der knyttes til steder, ting og til tamme og vilde dyr.

I bogen er der fem analytiske kapitler. Det første kapitel omhandler bevægelsen som en central del af de ældres hverdag. Nogle af de ældre følger faste rutiner, andre strejfer mere tilfældigt rundt mellem velkendte steder. Men det er et fællestræk, at opholdet i egen bolig er forbundet med uro og isolation, og at bevægelsen i byen strukturerer dagen og leder de ældre ind i forskellige sociale sammenhænge.

Kapitel to undersøger de steder i byen, som de ældre bevæger sig imellem. Her beskrives den særlige form for socialitet, der udledes, og den fortættede atmosfære, der opstår, på gadehjørnet, værestedet, værtshuset og i genbrugsbutikken.

Det tredje kapitel undersøger de ældres forhold til dyr og ting som ledsagere, der holder dem med selskab. Her beskrives samspillet med fugle, katte og padder i parkerne, begejstringen ved rariteter som en „firkløverflaske“ (en øl med

flere etiketter på), og den fornemmelse af nærvær, som elektronik og VHS-bånd kan udgøre for den dedikerede samler.

Det fjerde kapitel handler om uformelle økonomier, byttehandler og udvekslinger af penge, hælervarer, receptpligtig medicin, euforiserende stoffer, drikkevarer og forskellige former for tjenester. Gennem denne udveksling vedligeholdes sociale relationer. Samtidig betyder fattigdommen, at tricks, afpresninger og snyd også indgår i den uformelle økonomi med sociale konflikter til følge, men også særlige former for „venskab“ og „loyalitet“, hvor bedrag kan sameksistere med dybtfølt tilknytning.

Den sidste del af bogen handler om forsvindinger og udeblivelser og om at befinde sig i en sfære af tidlig og dramatisk død. I en af bogens mange stærke passager møder vi Jørgen, som i en notesbog holder regnskab med den død, der har omgivet ham siden 1960'erne. I den lange „dødsliste“ står navne som Jan S., Flytte Carl, Asterix – efterfulgt af en registrering af dødsårsagen, der som oftest er overdosis, selvmord eller druk. Vi bliver også vidner til Jørgens egen „sociale død“, og hvordan han omgærdes af de andres tavshed og tilsyneladende ligegyldighed og foragt, da han forsvinder ind i stofmisbrug for derefter at vende tilbage til værtshusene mere død end levende. Selv forfatteren undgår ham som beskrevet i disse hjerteskrærende linjer:

En eftermiddag dukker han igen ud af tusmørket, da han viser sig på værestedet Vestlig. 'Han er færdig,' tænker jeg instinktivt, da jeg ser ham blandt gruppen af stofmisbrugere. Hans øjne er søgende, han taler lavmælt og dirrende med den lille gruppe stofkyndige [...]. Langsomt bevæger han sig hen til skranken i køkkenet og køber et glas mælk, som drikkes i ét drag med urolig hånd. Vi taler ikke sammen denne dag – jeg undgår kontakten, nærmest skjuler mig for ham i den korte periode, han befinder sig på værestedet, da en samtale både vil være konfronterende for ham og mig. Hele den stolte livsfortælling, han har givet videre gennem flere års etnografisk venskab, vil krakelere i en sådan kontakt. Den tanke skriver jeg ned i mine feltnoter denne dag på værestedet. Det er vinter og tæt på at være jul.

Kort efter dør Jørgen af en overdosis, muligvis et selvmord, en død, hvormed han indskrives i sit eget regnskab.

Dag Rasmussen har en særlig sproglig sans, og de skæve karakterer træder meget levende frem som mennesker, der klarer sig gennem dagen takket være deres selvopholdelsesdrift og kreative virketrang. Samtidig løber en forstemmende understrøm af ensomhed gennem hele bogen. Når de ældre søger ud i byen og leder efter andres selskab, gør de det med en distanceret vagtsomhed. De passer på, at de ikke kommer for tæt på nogen, at de ikke bliver snydt eller svigtet, de investerer kloge af skade ikke for meget af sig selv, men omvendt for-

ventes der heller ikke af dem, at de skal gøre det. Dag Rasmussen beskriver en særlig socialitet, som han kalder ad hoc-socialitet. Det er en form for socialitet, hvor man kan finde selskab og ofte også hjælp, når man har brug for et hurtigt lån, men hvor relationerne synes uendelige skrøbelige og opløses i det øjeblik, den enkelte ikke er i stand til at opretholde sin bevægelse gennem byen på grund af sygdom eller andre problemer. Hvis ikke man er at finde i byens rum, findes man slet ikke.

Bogen giver ikke løsningsforslag på de problemer, de ældre kæmper med. I et appendiks peger Dag Rasmussen dog på, hvordan bogens indsigter kan bruges af politikere og velfærdsarbejdere. Han understreger her, at de ældre gerne vil hjælpes, men at de gør alt for at undslippe tilbud, der lugter af pædagogiserende, opdragende interventioner, der vil have dem til at tilpasse sig samfundets normer og krav. I stedet er accept af deres alternative leveform og opbygningen af tillidsfulde relationer forudsætningen for, at disse mennesker vil gribe den hjælp, der tilbydes.

Bogens kvaliteter består i, at den beskriver en social verden befolket af mennesker, som vi alle er stødt på, når vi går gennem byen, men som kun få har et egentligt kendskab til. I bogen udfoldes samtidig usædvanligt rige etnografiske beskrivelser og analyser, som bidrager med vigtige indsigter til det sociale arbejde. Bogen er relevant til undervisningsbrug i fag som antropologi, sociologi og pædagogik. Den er også oplagt læsning i de sociale professionsfag og af alle, der arbejder på det socialpolitiske område.

Stine Grønbæk Jensen

Postdoc

Dansk Center for Aldringsforskning, Syddansk Universitet

Tilknyttet Danmarks Forsorgsmuseum

REGNAR KRISTENSEN & CLAUDIA ADEATH VILLAMIL: The Children of Gregoria. Dogme Ethnography of a Mexican Family. New York: Berghahn Books 2020. 280 sider. ISBN 978-17-8920-653-1 (hb). ISBN 978-17-8920-654-8. Pris: \$149/£110.

Los hijos de Gregoria. Relato de una familia mexicana. Mexico D.F: Penguin Random House Grupo Editorial, Grijalbo 2020. 328 sider. ISBN 978-60-7318-936-1. Pris: \$149.

Kan etnografi stå alene og tale for sig selv? Hvad sker der, når etnografien fortælles fri for teori og akademiske argumenter? *The Children of Gregoria* er et bud på dette, der drager læseren ind i tre generationer af den mexicanske fami-